

---

# Sprawozdanie z działalności Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN za rok 1962

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 8/3, 477-484

---

1963

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

**Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach  
dozwolonego użytku.**



SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI  
I TECHNIKI PAN ZA ROK 1962

Ogólny kierunek prac badawczych prowadzonych w Zakładzie Historii Nauki i Techniki w roku 1962 nie uległ zmianie w stosunku do poprzedniego okresu<sup>1</sup>; realizowano nadal założenia długofalowego planu badań, kontynuując podjęte już uprzednio tematy i podejmując nowe, zgodnie z tym planem.

Jak i w poprzednim okresie, najpoważniejszym przedsięwzięciem badawczym Zakładu, do którego przywiązuje się szczególne znaczenie, są prace nad *Zarysem historii nauki polskiej*. Prace syntetyczne, prowadzone przez redaktorów poszczególnych rozdziałów tomu I *Zarysu*, obejmującego okres do 1795 r., są już zaawansowane i powinny być ukończone w 1963 r. Ukończono szereg opracowań analitycznych dla tomu III, obejmującego lata 1795—1945, jak również prace syntetyczne dotyczące organizacji życia naukowego w Polsce pod zaborami.

Oprócz *Zarysu* przywiązuje się szczególną wagę do dwóch poważnych zbiorowych opracowań syntetycznych, a mianowicie: *Dzieje astronomii w Polsce* oraz *Dzieje chemii w Polsce*. Ukończono już początkowe rozdziały pierwszego z tych dzieł, dla obu zaś zebrano i przygotowano sporo opracowań i materiałów szczegółowych.

Równoległe do prac prowadzonych nad tymi dziełami syntetycznymi, a częściowo również w związku z nimi, cztery działy Zakładu kontynuowały badania podjęte w latach ubiegłych i podejmowały nowe zagadnienia.

## Dział I

Dział I zajmujący się pod kierownictwem naukowym prof. B. Suchodolskiego ogólnymi problemami dziejów nauki i historią nauk społecznych pracował w czterech zespołach, z których trzy pierwsze odbyły w 1962 r. po trzy posiedzenia<sup>2</sup>.

A. W zespole socjologii i metodologii nauki pod kierownictwem prof. P. Rybickiego oddano do druku następujące prace: *Wczesna recepcja „Polityki” Arystotelesa na Uniwersytecie Krakowskim* (dr P. Czartoryski, rozprawa habilitacyjna), *Ignacy Włodek i jego dzieło* (dr I. Stasiewicz), *O Sebastianie Castellionie* oraz *Praktyka i myśl przed Platonem* (prof. W. Voisé); ponadto dr R. Wołoszyński opublikował rozprawkę na temat stosunków naukowych polsko-niemieckich w XVIII w.<sup>3</sup>, napisaną w ramach współpracy z Niemiecką Akademią Nauk. Na ukończeniu znajduje się rozprawa habilitacyjna na temat stosunków między L. Gumplowiczem a L. F. Wardem, przygotowywana przez dra A. Gelle.

Jednocześnie kontynuowano podjęte w ubiegłych latach prace: *Poglądy na naukę i klasyfikację nauk w Polsce w okresie pozytywizmu* (mgr J. Skarbek), *Założenia socjologii wiedzy w szkole Durkheima* (mgr M. Władyczanka, która przez część roku sprawozdawczego zbierała materiały do pracy za granicą), *Początki ba-*

<sup>1</sup> Por. sprawozdanie Zakładu za rok 1961 w nrze 3/1962 „Kwartalnika”.

<sup>2</sup> Por. sprawozdania w nrach 3/1962, 4/1962, 2/1963 „Kwartalnika”; jak również tezy niektórych referatów, opublikowane w „Sprawozdaniach Wydziału Nauk Społecznych PAN”, nr 4/1962.

<sup>3</sup> „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 1/1963.

dań ludnościowych i socjograficznych w Polsce (dr Z. Bezwiński), *Studia nad arystotelizmem w teoriach społecznych wieków XVI—XVIII* oraz *Rozwój pojęć społecznych w piśmiennictwie polskim 1450—1650* (prof. P. Rybicki)<sup>4</sup>.

Ponadto podjęto dwa nowe tematy. Prof. W. Voisé, przebywający częściowo za granicą, przygotowywał pracę *Podstawy metodologii nauk społecznych w XVII w.*, która będzie kontynuacją tematyki jego wydanej w 1962 r. książki *Początki nowożytnych nauk społecznych*. Mgr H. Dutkiewicz wykonał część pracy *Zagadnienia ludzi nauki i uwarunkowania społecznego rozwoju nauki w najnowszych teoriach socjologicznych*, będącej wprowadzeniem we współczesną krytykę podstaw socjologii wiedzy.

B. W zespole historii nauki okresu Odrodzenia pod kierownictwem prof. H. Barycza kontynuowano następujące prace: *Biblioteki profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV w. i w pierwszej połowie XVI w.* (mgr W. Szelińska, praca na ukończeniu), *Szczecin jako ośrodek naukowy w wiekach XVI i XVII* (doc. S. Schwann), *Polska historiografia mieszczańska w wiekach XVI i XVII w.* (mgr W. Safarewicz), *Rola dworu Władysława IV w dziejach nauki polskiej* (mgr K. Targosz-Kretowa), *Studia nad współpracą naukową polsko-szwajcarską* (prof. H. Barycz)<sup>5</sup>. Ponadto podjęto nowe tematy: *Rozwój nauki filologii polskiej w XVII w.* (doc. F. Bielak) i *Nowe prądy i zjawiska w życiu naukowym Polski w pierwszej połowie XVII w.* (doc. L. Hajdukiewicz).

C. W zespole historii nauki okresu Oświecenia pod kierownictwem prof. K. Opalka rozpoczęto lub kontynuowano następujące prace: *Studia nad historiografią czasów saskich* (dr S. Grzybowski), *Uniwersytet Jagielloński w latach 1809—1811* (mgr R. Dutkowska), *Uniwersytet Jagielloński w początkach XIX w.* (doc. K. Mrozowska), *Feliks Łojko* (dr H. Madurowicz)<sup>6</sup>.

D. W zespole historii nauki polskiej XIX i XX w. pod kierunkiem prof. B. Suchodolskiego kontynuowano prace: *Życie naukowe w Królestwie Polskim po roku 1830* (prof. J. Michalski) i *Spoleczna rola Wolnej Wszechnicy Polskiej* (mgr Z. Skubała)<sup>7</sup>, a ponadto podjęto nowy temat: *Związki Towarzystwa Naukowego Krakowskiego z nauką polską na emigracji we Francji* (dr D. Rederowa).

E. Pracownia Reedycji Bibliografii Polskiej XIX w. została z dniem 1 kwietnia 1962 r. wyłączona z Zakładu.

## Dział II

Dział II pod kierownictwem prof. B. Skarżyńskiego prowadził prace, tak jak i w latach ubiegłych, w paru ośrodkach naukowych na terenie kraju (Kraków, Warszawa, Wrocław, Gdańsk) oraz w paru zespołach problemowych. Pracownicy Działu odbyli jedno ogólne zebranie we Wrocławiu w dn. 1 II 1962.

A. Zespół historii biologii pod kierownictwem prof. B. Skarżyńskiego, kontynuował następujące badania: *Dzieje zjazdów lekarzy i przyrodników w Polsce* (dr M. Kuś) i *Biologowie rosyjscy na uniwersytecie warszawskim* (dr C. Orlikowska)<sup>8</sup>; ponadto mgr K. Kowalska wydała zbiór szkiców popularnonaukowych *Nie tylko szkiełko i oko*.

B. Zespół historii zoologii pod kierunkiem prof. T. Jaczewskiego kontynuował następujące prace: *Dziennik podróży A. Wagi* (mgr J. Fudakowski); *Rozwój entomologii w ośrodku warszawskim w XIX w.* (dr K. Kowalska, poprzednie sformu-

<sup>4</sup> Por. bliższą charakterystykę tych tematów w cytowanym już sprawozdaniu Zakładu za rok 1961, s. 426—427.

<sup>5</sup> Por. tamże, s. 427.

<sup>6</sup> Por. tamże, s. 428.

<sup>7</sup> Por. tamże, s. 428.

<sup>8</sup> Por. tamże, s. 429.



łowanie tematu: Antoni Wałęcki), August Wrześniowski (mgr B. Zieliński) oraz: *Polskie słownictwo zoologiczne w średniowieczu* (mgr J. Kozuchowski).

C. W zespole historii nauk rolniczych pod kierunkiem prof. J. Fiericha ukazała się obszerna praca dra S. Brzozowskiego: *Dzieje Szkoły Rolniczej w Czernichowie*, będąca wynikiem długoletnich, monograficznych studiów autora. W dziale tym ukończono monografię: *Dzieje stacji doświadczalnej w Kościelcu* (prof. J. Fierich), studium o *Gospodarstwie A. Gostomskiego* (doc. J. Mitkowski) oraz rozprawkę: *Polacy na studiach w akademii rolniczej w Prószkowie* (doc. M. Wachowski). Równocześnie kontynuowano lub podjęto następujące tematy: *Nauki rolnicze w towarzystwach naukowych w Polsce w XIX w.* (mgr Z. Kosiek), *Nauka hodowli bydła w wyższych polskich szkołach rolniczych* (mgr M. Sztolzman), *Historia botaniki i fizjologii roślin w szkołach rolniczych w XIX w.* (mgr W. Tync), *Wydział Rolniczo-lasowy UAM, 1919—1953* (doc. M. Wachowski), *Dzieje Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego im. M. Oczapowskiego* (doc. S. Jełowicki). Ponadto dla potrzeb dokumentacji wewnętrznej prowadzono bibliografię adnotowaną historii polskiego rolnictwa oraz przygotowywano reedycję *Ekonomiki ziemiańskiej* J. K. Haura.

D. Zespół historii medycyny we Wrocławiu pod kierunkiem doc. S. Szpilczyńskiego kontynuował rozpoczęte w ubiegłych latach prace dokumentacyjne dotyczące źródeł do dziejów medycyny na Śląsku, rozszerzając na niektórych odcinkach ich zakres. Opracowano trzy referaty na XVIII Międzynarodowy Kongres Historii Medycyny<sup>9</sup>, w druku znajduje się praca *Z przeszłości medycyny Biecza*, do druku zaś przygotowano rozprawę *Elementy epidemiologii w Polsce w dobie Odrodzenia* (doc. S. Szpilczyński). Dla wydawnictwa radzieckiego pod redakcją prof. Pietrowa w Moskwie przygotowano biogramy medyków polskich, których daty jubileuszowe przypadają na rok 1962, a dla Czeskiej Akademii Nauk — bibliografię prac dotyczących J. E. Purkyniego w Polsce. Równocześnie prowadzono następujące prace: *Najdawniejsze ślady lecznictwa na ziemiach polskich* (H. Ostromecka), *Medycyna na Śląsku w X—XV w.* (doc. S. Szpilczyński). W Gdańsku doc. S. Sokół kontynuował badania nad historią chirurgii w Polsce.

### Dział III

Dział III obejmujący historię nauk matematyczno-przyrodniczych i nauk o Ziemi pracował pod kierunkiem prof. A. Birkenmajera.

A. W zespole historii astronomii pod kierownictwem prof. E. Rybki oddano do druku zeszyt „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej” poświęcony w całości badaniom kopernikańskim, który obejmuje następujące rozprawy: *Kopernik a Komeński* (prof. M. Bartos), *Kopernik jako filozof* (prof. A. Birkenmajer), *Uwagi o niektórych kopernikanach szwedzkich* (J. Wasiutyński), *Obserwacja Kopernika w świetle astronomii współczesnej* (prof. M. Kamiński), *Katalog gwiazd w „De revolutionibus”* (dr J. Dobrzycki). Studia te są związane z pracami nad reedycją dzieł Kopernika. Ponadto oddano do druku rozprawę dra T. Przypkowskiego: *Naukowe pojęcie deklinacji magnetycznej w Polsce XVII w.* Pozostałe prace zespołu poświęcone były przygotowaniu zbiorowej *Historii astronomii w Polsce* (prof. A. Birkenmajer, dr T. Przypkowski, prof. J. Witkowski, dr P. Rybka, dr J. Dobrzycki), w związku z czym odbyły się dwa posiedzenia naukowe.

B. Prace z zakresu historii matematyki i fizyki koncentrowały się wokół przygotowania materiałów do *Zarysu historii nauki polskiej*, a ponadto oddano do druku dwa artykuły: *Blaise Pascal — krytyczny hoid w trzechsetletnią rocznicę*

<sup>9</sup> Por. sprawozdanie z tego kongresu w nrze 1/1963 „Kwartalnika”.

śmierci (prof. A. Teske) oraz *O pewnym rękopisie matematycznym z końca XVIII w.* (dr J. Dianni)<sup>10</sup>.

C. W zespole historii chemii kierowanym przez prof. W. Hubickiego oddano do druku następujące prace: *The Theory of M. Sendivogius, its Origin and Significance* (prof. W. Hubicki, referat na X Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki), *Dawne katedry chemiczne Wydziału Filozoficznego UJ* (doc. Z. Wojtaszek, *Księga jubileuszowa 600 lat UJ*), *Historia Zakładu Chemii Fizjologicznej AM w Krakowie* (dr M. Keller-Sarnecka, *Księga jubileuszowa AM, 600 lat UJ*), *Działalność naukowa rosyjskich chemików w wyższych szkołach Królestwa Kongresowego* (prof. E. Trepka, przekazano w tłumaczeniu rosyjskim do „Woprosów Istorii Jestiestwoznaniija i Techniki”).

Zarówno te prace, jak też i inne badania pracowników zespołu związane były z przygotowaniem zbiorowego dzieła *Historia chemii w Polsce*. W toku znajdują się następujące opracowania monograficzne z tej dziedziny: *Gmach Starą Drukarnią zwany jako siedziba Instytutu Chemicznego UJ oraz O działalności naukowej K. Olszewskiego poza dziedziną kriogeniki* (doc. Z. Wojtaszek), *Kształtowanie się polskiego słownictwa chemicznego* (prof. E. Trepka), *Ernest Bandrowski* (mgr B. Rausch), *Badania nad promieniotwórczością w Polsce w latach 1898—1955* (dr I. Stroński), *Pierwsze podręczniki technologii chemicznej w Polsce oraz Zarys historii technologii chemicznej* (doc. K. Sarnecki, prace ukończone), *Otrzymywanie butadienu i jego polimeryzacja* (doc. K. Cybulski), *J. Markowski — profesor chemii i mineralogii Uniwersytetu Jagiellońskiego* (dr M. Keller-Sarnecka). Ponadto doc. K. Sarnecki, doc. K. Cybulski oraz dr M. Keller-Sarnecka wygłosili na posiedzeniach zespołu referaty związane z tematyką prowadzonych przez siebie prac.

D. W sekcji historii nauk o Ziemi kierowanej przez prof. B. Olszewicza oddano do druku następujące rozprawy: *Najstarsze mapy gospodarcze Polski oraz Sprawa „opisu geograficznego” w tajnym ruchu filomackim* (dr A. Chałubińska), *Zródła młodzieńczej rozprawy W. Nałkowskiego oraz Wykłady Wincentego Pola z r. 1845 na tle jego badań w Karpatach* (dr J. Babicz), ponadto zaś przygotowano do publikacji zbiorową pracę o W. Nałkowskim (prof. B. Olszewicz, dr J. Babicz i inni), oraz rozprawy: *Etnografia północnych stoków Karpat W. Pola* (dr J. Babicz) i *Zasługi M. Rudzkiego na polu geografii* (prof. J. Staszewski). Tak jak w latach ubiegłych prace nad historią nauk o Ziemi prowadzono w trzech zespołach:

a. Zespół historii geografii pod kierunkiem prof. B. Olszewicza kontynuował lub rozpoczął badania nad następującymi tematami: *Aleksander Humboldt a Polska* (prof. B. Olszewicz), *Klasyczna geografia niemiecka a polska*, *Antoni Rehman, Prace kartograficzne Lelewela* (dr A. Drozdowska), *Rozwój geografii polskiej w XV w., Geografia na Uniwersytecie Lwowskim*.

b. Zespół historii geodezji pod kierunkiem doc. J. Gomoliszewskiego kontynuował rozpoczęte poprzednio badania nad historią szkolnictwa geodezyjnego w Polsce<sup>11</sup>.

c. Zespół historii geologii pod kierunkiem prof. A. Gawła zajmował się dziejami tego przedmiotu na Uniwersytecie Jagiellońskim.

#### Dział IV

Prace Działu IV obejmującego historię techniki i nauk technicznych, a kierowanego przez prof. E. Olszewskiego prowadzone były w kilku zespołach specjalistów oraz przez pracowników indywidualnych. W roku sprawozdawczym ukazała się rozprawa dra R. Wajdowicza na temat polskich osiągnięć technicznych z dzie-

<sup>10</sup> „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 1/1963 i numer niniejszy.

<sup>11</sup> Por. cytowane sprawozdanie Zakładu za rok 1961, s. 431.

dziny utrwalania dźwięku, jak również wiele artykułów, z których ważniejsze zasignalizowano poniżej.

A. Zespół historii polskiej techniki hutniczej i odlewniczej kierowany przez doc. M. Radwana uzyskał najpoważniejsze wyniki badawcze. Przekazano do druku pracę *Zjawiska niskotemperaturowego utleniania żelaza w wyrobach starożytnych* (doc. M. Radwan, inż. A. Mazur) a także 17 artykułów różnych autorów na temat badań metaloznawczych wyrobów starożytnych i średniowiecznych oraz badań dawnych tekstów odnoszących się do metalurgii (m. in. do wydawnictw radzieckich, francuskich i włoskich). Przeprowadzono dalsze próbne wytopy żelaza w dymarkach typu świętokrzyskiego<sup>12</sup>. Równocześnie kontynuowano zakrojone na szeroką skalę metaloznawcze badania laboratoryjne nad wyrobami starożytnymi i średniowiecznymi, zmierzające do odtworzenia dawnych procesów technologicznych (dr J. Piaskowski)<sup>13</sup>. Kontynuowano również badania nad bobrzańsko-samsonowskim zespołem hutniczym (mgr S. Miczulski) oraz podjęto prace nad nowożytną techniką hutniczą: *Huta im. B. Bieruta w Częstochowie 1896—1960* (inż. J. Zimny, inż. H. Rola). Doc. M. Radwan poza planem przekazał do druku Instytutowi Śląskiemu w Opolu trzy rozprawki na temat W. Roździeńskiego.

B. Zespół historii górnictwa i hutnictwa tatrzańskiego oraz przemysłu podhalańskiego pod kierunkiem prof. J. Zborowskiego kontynuował badania nad uzyskaniem z Wiednia materiałem archiwalnym, którego część wykorzystano w pracy popularnonaukowej mgra inż. H. Josta. S. Zwoliński ogłosił w „Etnografii Polskiej” (t. VI) ogólny zarys badań śladów dawnego górnictwa i hutnictwa w Tatrach. Wykonano ponadto model młota hutniczego z dawnej huty na polanie Stare Kościeliska (w oparciu o dokumentację S. Zwolińskiego i rysunki techniczne doc. M. Radwana), który ma poważne znaczenie dydaktyczne i naukowe.

C. Pozostałe zespoły kontynuowały przeważnie rozpoczęte w latach ubiegłych prace. I tak w zakresie historii metaloznawstwa zakończono i przygotowano do druku pracę *Wykres żelazo-węgiel w rozwoju historycznym* (dr E. Tyrkiel), w czerwcu 1962 r. odbyło się pierwsze zebranie zespołu historii obróbki plastycznej, na którym wygłoszono trzy referaty<sup>14</sup>; zespół historii polskiej techniki naftowej kontynuował sześć podjętych uprzednio prac<sup>15</sup>; uzyskano nowe materiały źródłowe dotyczące historii techniki motoryzacyjnej w Polsce (doc. K. Groniowski); kontynuowano badania nad historią techniki wojennej, a w szczególności przeprowadzono badania terenowe fortyfikacji zamku w Dankowie (dr A. Gruszecki), w zakresie historii przetwórstwa metalowego przedyskutowano na posiedzeniu naukowym historię produkcji lokomotyw (mgr inż. J. Dąbrowski, prof. K. Zembrzusi), w zakresie historii techniki inżynierskiej w Polsce kontynuowano prace nad historią budowy kanału Augustowskiego (mgr inż. B. Orłowski), nad dziejami mostownictwa (mgr inż. J. Jankowski), nad rozwojem żelbetnictwa (mgr inż. M. Daszkiewicz-Kuthan), i powstaniem steru zawiasowego (mgr W. Drapella). Wreszcie w zespole historii polskiej techniki filmowej pod kierunkiem doc. W. Jewsiewickiego rozszerzono zakres objętej badaniami problematyki<sup>16</sup> i przygotowano do druku monografię o działalności technicznej J. Ochorowicza (dr R. Wajdowicz) i o K. Prószyńskim (doc. W. Jewsiewicki).

<sup>12</sup> Por. sprawozdanie z tych doświadczeń w nrach 4/1962 i 1/1963 „Kwartalnika”.

<sup>13</sup> Por.: J. Piaskowski, *Sprawozdanie z metaloznawczych badań dawnych przedmiotów żelaznych w latach 1955—1962*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 1/1963.

<sup>14</sup> Por. sprawozdanie w nrze 4/1962 „Kwartalnika”.

<sup>15</sup> Por. sprawozdanie Zakładu za rok 1961, s. 432.

<sup>16</sup> Por. sprawozdanie z zebrania zespołu w nrze 4/1962 „Kwartalnika”.



W roku 1962 ukazały się cztery numery „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, w tym jeden obcojęzyczny oraz pięć zeszytów „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej”. „Studia” zamieściły następujące rozprawy:

Seria A: z. 5: W. Szelińska, *Dwa testamenty Jana Dąbrowki. Z dziejów życia umysłowego Uniwersytetu Krakowskiego w połowie XV w.*; A. Kempfi, *O tłumaczeniach Lipsiusa w piśmiennictwie staropolskim* i z. 6: R. Dutkova, *Stosunki Towarzystwa Naukowego Krakowskiego z życiem naukowym kraju*; B. Bieńkowska i Z. Sidorowicz, *Księgozbiór byłego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*<sup>17</sup>.

Seria B: z. 6: M. Skulimowski, *Medycyna w Uniwersytecie Jagiellońskim do reform Kołłątaja (1364—1779)*; K. Mrozowska, *Sebastian Girtler (1767—1833). Życie i działalność w Uniwersytecie Jagiellońskim*; C. Orlikowska, *Z dziejów kształcenia biologów polskich. Działalność pedagogiczna i naukowa przyrodników rosyjskich na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim w latach 1869—1915*.

Seria C: z. 5: A. Gawel, *Zarys historii wiedzy geologicznej w Polsce*; A. Chahubińska, *Wkład Ignacego Domeyki do geologii Polski*; S. Czarniecki, *Przyczynek do zainteresowań zagadnieniami geologiczno-górnicznymi w okresie Sejmu Wielkiego*; A. Kleczkowski, *Początki geologii inżynierskiej w Polsce*; R. Fleszarowa, *Najstarsza mapa geologiczna i najstarszy, opis geologiczny Polski*.

Seria D: z. 3: J. Pilecki, *Działalność i znaczenie Ignacego Łukasiewicza w pionierskim okresie przemysłu naftowego (1852—1861)*; R. Kołodziejczyk, *Studenci polscy w Instytucie Inżynierów Komunikacji w Petersburgu w latach 1867—1876*; H. Buzun, *Pierwszy polski podręcznik wytrzymałości materiałów i stałości budowli*.

W serii *Monografie z dziejów nauki i techniki*, wydano tom XIX, Z. Ameisenowa, *Problem modeli anatomicznych „Ecorchés” i trzy statuetki w Bibliotece Jagiellońskiej* i tom XX, A. Wajdowicz, *Polskie osiągnięcia z dziedziny utrwalania i odtwarzania dźwięku do roku 1939*; a w serii *Zródła do dziejów nauki i techniki* — tom III, *Wkład polskich uczonych do fizyki statystyczno-molekularnej* (pod red. T. Piecha).

We współpracy z Działem Historii Techniki i Nauk Technicznych Zakładu Wydawnictwa Naukowo-Techniczne wydały nową pozycję serii *Z dziejów techniki*: H. Josta, *O górnictwie i hutnictwie w Tatrach Polskich*<sup>18</sup>.

Kontakty zagraniczne Zakładu rozwijały się nadal i obejmowały kilka zagadnień.

Z placówkami naukowymi NRD i Czechosłowacji prowadzono bezpośrednią współpracę, co było rezultatem zawartych wcześniej porozumień.

I tak, tematyka naukowych stosunków polsko-niemieckich w okresie Oświecenia znalazła miejsce w oficjalnej umowie między PAN a Niemiecką Akademią Nauk. W związku z tym tematem prowadzono w archiwach i bibliotekach polskich poszukiwania źródłowe, a rezultaty tych prac były przedmiotem jednego z posiedzeń zespołu historii oświecenia Zakładu. Dla ustalenia zakresu i zasad dalszej współpracy na zaproszenie Zakładu w listopadzie 1962 r. przybył do Polski członek Niemieckiej Akademii Nauk, dyrektor Arbeitsstelle für Deutsch-Slawischen Wissenschaftsbeziehungen w Berlinie, prof. E. Winter. W trakcie przeprowadzo-

<sup>17</sup> Por. recenzję z tej rozprawy w niniejszym numerze „Kwartalnika”.

<sup>18</sup> Por. recenzję z tej książki w niniejszym numerze „Kwartalnika”.

nych z nim rozmów ustalono m. in. podjąć starania dla przygotowania wspólnego wydawnictwa w celu ogłoszenia wyników badań nad wspomnianym wyżej tematem. Ustalono również, że jesienią 1963 r. odbędzie się w Berlinie wspólne posiedzenie zainteresowanych pracowników obydwu placówek, którego celem będzie ocena dotychczasowych rezultatów badawczych i wytyczenie drogi dla ich sfinalizowania. Ponadto zdecydowano podjąć współpracę nad tematyką historii myśli i naukowego poglądu na świat w Europie nowożytnej.

Współpraca z NRD, podobnie jak w 1961 r. znacznie przekroczyła ramy oficjalnej umowy. Podtrzymywano kontakty z Institut für Länderkunde w Lipsku kontynuując bezdewizową wymianę osobową z tą placówką. W tych ramach poszukiwania źródłowe do swoich prac prowadzili na terenie NRD prof. J. Michalski i dr L. Szyfman, w Polsce natomiast przebywał z 4-tygodniową wizytą dr H. Arnhold. Ponadto dr J. Babicz i dr L. Szyfman wzięli udział w konferencji naukowej w Instytucie im. K. Sudhoffa w Lipsku, poświęconej postępowym tradycjom nauki niemieckiej w XIX i XX w.<sup>19</sup> Dr L. Szyfman wygłosił tam referat *Recepcja idei E. Haeckla w Polsce*.

Zakład rozwijał w dalszym ciągu współpracę z Instytutem Archeologii Czechosłowackiej Akademii Nauk w badaniach nad historią techniki wytopu żelaza i procesów metalurgicznych na terenie Polski i Czechosłowacji. W ramach tej współpracy gościł w Polsce dr R. Pleiner, uczestnicząc w próbnym wytopach żelaza w dymarkach typu świętokrzyskiego<sup>20</sup>. Rezultaty dotychczasowej współpracy podsumował artykuł dra R. Pleinera i doc. M. Radwana *Polsko-czechosłowackie doświadczenia wytopu żelaza w dymarkach z okresu rzymskiego*<sup>21</sup>.

Do projektu wieloletniego planu współpracy naukowej między PAN a Akademią Nauk ZSRR, Zakład wysunął dwa tematy: *Kontakty naukowe polsko-rosyjskie od XVI w. do roku 1917* oraz *Kontakty naukowe polsko-radzieckie*. W zakresie pierwszego tematu prof. E. Trepka ukończył pracę *Działalność naukowa chemików rosyjskich w Polsce w okresie 1869—1914* a dr C. Orlikowska kontynuowała pracę *Biologowie rosyjscy na uniwersytecie warszawskim*. W związku z drugim tematem prowadzono w 1962 r. prace bibliograficzne w czasopismach polskich doby międzywojennej oraz kwerendę źródłową w Archiwum PAN.

Głównym elementem współpracy z Międzynarodową Unią Historii i Filozofii Nauki były przygotowania do X Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki oraz udział w jego obradach delegacji polskiej. Przygotowania objęły wydanie specjalnego, obcojęzycznego nr-u „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, poświęconego ogólnym zagadnieniom historii nauki. W X Kongresie, który odbył się w Stanach Zjednoczonych w dniach 26 sierpnia — 2 września, wzięli udział: prof. B. Suchodolski i prof. W. Voisé (z ramienia Polskiej Akademii Nauk), prof. E. Olszewski i prof. W. Hubicki (z ramienia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego) oraz dr T. Przypkowski, przebywający w czasie trwania Kongresu w Stanach Zjednoczonych<sup>22</sup>.

W 1962 r. poczyniono wstępne przygotowania do planowanego przez Zakład na wrzesień 1963 międzynarodowego sympozjum poświęconego ogólnym zagadnieniom historii nauki.

W VI międzynarodowym seminarium nauk humanistycznych w epoce Odrodzenia, które odbyło się w Tours w dn. 3—21 lipca, uczestniczył z ramienia Polski prof. W. Voisé, wygłaszając dwa wykłady, które dotyczyły załączków nauk spo-

<sup>19</sup> Por. sprawozdanie z tej konferencji w nrze 1/1963 „Kwartalnika”.

<sup>20</sup> Por. sprawozdanie z tych wytopów w nrze 4/1962 „Kwartalnika”.

<sup>21</sup> „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 3/1962.

<sup>22</sup> Por. sprawozdanie z Kongresu w nrze 1/1963 „Kwartalnika”.



ięcznych u Bacona i kariery dzieła Goślickiego *O doskonałym senatorze* w elżbietańskiej Anglii<sup>23</sup>.

Zakład kontynuował również zapoczątkowaną w roku 1961 bezdewizową wymianę osobową z uniwersytetem w Leeds. W ramach tej wymiany przebywał w Wielkiej Brytanii prof. E. Olszewski zapoznając się w czasie 4-tygodniowego pobytu z zakresem i metodyką nauczania historii nauki i techniki na uniwersytetach brytyjskich<sup>24</sup>.

W Zakładzie gościł w październiku prof. R. S. Cohen z Uniwersytetu Bostońskiego, który przebywał w Polsce na zaproszenie Instytutu Filozofii i Socjologii PAN. Prof. Cohen wygłosił w Zakładzie odczyt *Alternatywna interpretacja historii nauki*.

Wyrazem ożywionej międzynarodowej wymiany prac naukowych było przesyłanie „Woprosom Istorii Jestestwoznaniija i Tiechniki” artykułów polskich naukowców. W 1962 r. Zakład przesłał do Moskwy artykuły: St. Brzozowski, *Stan nauk rolniczych w Polsce w XIX w.*; W. Jewsiewicki, *Rewolucjonista techniki filmowej inż. Kazimierz Prószyński*; J. Piaskowski, *Badania technologii przedmiotów żelaznych występujących na ziemiach Polski w okresie od VIII do II w. p.n.e.*; B. Suchodolski, *Nowoczesna problematyka historii nauki — Rola historii nauki w socjalistycznym społeczeństwie*. Artykuły pióra polskich historyków nauki i techniki ukazywały się oprócz tego niejednokrotnie na łamach czasopism naukowych w kilku krajach. Natomiast w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” ogłoszono w 1962 r. następujące artykuły pióra zagranicznych autorów: S. Colnort-Bodet, *Teoria i praktyka — pewien traktat alchemii z XVI w.* (nr 1—2); A. Topcijew, *Michał Łomonosow w 250-lecie urodzin, 1711—1760* (nr 3); J. M. Zemplén, *Kopernik i Węgry* (nr 3); A. Mandryka, *Fizyczne podstawy odrzutu działa i ruchu rakiety w ujęciu uczonych XVII i XVIII wieku* (nr 4); R. Taton, *Cele i metody historii nauki*; W. P. Zubow, *Historia nauki a biografia uczonych*; F. Russo, *Zakres historii nauki*; N. A. Figurowski, *Ogólne problemy historii chemii*; S. W. Szuchardin, *O pewnych przyczynach rozwoju techniki*; V. Ronchi, *O nauczaniu historii nauki* (wszystko w obcojęzycznym numerze specjalnym).

Zakład prowadził w 1962 r. wymianę wydawnictw z 125 zagranicznymi placówkami naukowymi i osobami prywatnymi z 27 krajów.

<sup>23</sup> Por. sprawozdanie z seminarium w nrze 4/1962 „Kwartalnika”.

<sup>24</sup> Por. sprawozdanie z tej podróży w nrze 4/1962 „Kwartalnika”.